

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
соціальної економіки
Протокол № 13 від 24.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	всі
Спеціальність	всі
Освітній рівень	третій (освітньо-науковий)
Освітня програма	всі

Статус дисципліни	вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Розробники:

д.е.н., професор

Галина НАЗАРОВА

к.е.н., доцент

Олена ЛЕБЕДИНСЬКА

д.е.н., професор

В'ячеслав ЛАПТЄВ

Завідувач кафедри
соціальної економіки

Галина НАЗАРОВА

Харків
2023

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку суспільства основними чинниками досягнення соціально-економічних цілей і завдань стають знання, освіта, інтелектуальні здібності, здоров'я, повнота людського життя і можливість вільної реалізації людського потенціалу. Ці процеси поклали початок необхідності теоретичного переосмислення суспільних відносин та суспільного виробництва, зокрема виділення нового ресурсу та фактору виробництва – інтелектуальнотворчих здібностей людини. Саме необхідність змін в процесі економічної модернізації висуває на перший план проблеми розвитку людських ресурсів та людського капіталу, що дозволяє визначити принципово важливе джерело економічного зростання, яким є людський розвиток.

Головна мета людського розвитку полягає у формуванні орієнтованої на розвиток соціально-економічної культури в українському суспільстві, а також сприянні розширенню можливостей людського розвитку в Україні за допомогою розповсюдження серед здобувачів прогресивних знань та ідей людського розвитку.

Навчальна дисципліна «Людський розвиток» надає можливість здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти здобути необхідний обсяг знань з теоретико-методичних і практичних основ людського розвитку, сприяє розширенню можливостей та ідей людського розвитку в Україні серед здобувачів.

Мета навчальної дисципліни: засвоєння теоретичних засад людського розвитку, сприяння розширенню можливостей та ідей людського розвитку в Україні серед здобувачів а також поглиблення теоретичних знань, оволодіння сучасними методологічними інструментами та практичними навичками для ефективного управління талантами у сучасному бізнес-середовищі

Для досягнення мети поставлені такі основні завдання:

зацікавити здобувачів ідеями людського розвитку, викликати інтерес до наукових досліджень в цій сфері;

сформувані у здобувачів систему теоретичних і практичних знань про категорії, поняття, механізми забезпечення людського розвитку в світі і в Україні;

дати здобувачам загальні глибокі навички наукового аналізу процесів людського розвитку на державному та регіональному рівнях, зокрема, розрахунку, аналізу і моніторингу показників людського розвитку;

сформувати у здобувачів науково обґрунтовані, адекватні реальності, раціональні знання про процеси, явища і тенденції в сфері людського розвитку нашої країни: здоров'я, тривалості життя населення, освіти, культурі, інтелектуальний потенціал, рівень життя, проблеми гендерної диференціації та ін .;

навчити здобувачів використовувати отримані знання в конкретних процесах управління в галузі забезпечення ефективного формування та розвитку людського потенціалу на всіх рівнях;

сформувати на цій основі доцільне ставлення здобувачів до власного людським потенціалом, вмінню нарощувати і ефективно використовувати свій людський капітал, забезпечувати своїми силами власний розвиток, усвідомлено досягати реалізації своїх інтересів в соціальних відносинах.

Об'єктом навчальної дисципліни є процеси формування людського потенціалу.

Предметом навчальної дисципліни є фактори, закономірності та способи забезпечення людського розвитку, методи його адекватного вимірювання та реального оцінювання, формування та продуктивного використання людського потенціалу.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
<p>Ідентифікувати причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільства та прояви соціально-економічних проблем у різних категорій населення.</p> <p>Застосовувати методи збору інформації: аналіз документів, опитування та спостереження.</p> <p>Вміння застосовувати статистичну, методичну та нормативну базу системи соціального захисту населення.</p> <p>Використовувати механізми призначення фінансової соціальної допомоги, пенсій.</p> <p>Застосовувати базові знання про основи економічної допомоги об'єктам соціального захисту.</p>	<p>Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, праві свобод людини і громадянина в Україні.</p>

<p>Використовувати базові знання про принципи державної соціальної політики та шляхи соціального забезпечення населення.</p> <p>Застосовувати засоби соціально-правової політики в сфері соціального захисту, базові знання юриспруденції та законодавства України в галузі соціального забезпечення.</p> <p>Виявляти готовність до взаємодії з колегами по роботі, приймати управлінські рішення в організації роботи виконавців.</p>	
<p>Визначати умови соціально-економічної підтримки різних категорій населення.</p>	<p>Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, праві свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p>
<p>Визначати соціальні проблеми та потреби і причини їх виникнення, тенденції розвитку, наслідки, соціальний стан певних категорій населення.</p>	<p>Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, праві свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p>
<p>Аналізувати ефективність соціально-економічної підтримки населення та</p>	<p>Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства,</p>

<p>здійснювати відповідну корекцію в межах компетентності.</p> <p>Аналізувати та оцінювати рівень матеріально-економічного захисту різних категорій населення. Визначати зміст співпраці з організаціями та установами з метою залучення їх до соціального захисту населення.</p> <p>Приймати практичні рішення для покращення соціального добробуту та підвищення соціальної безпеки.</p> <p>Застосовувати нормативно-правову базу в захисті соціальних груп населення.</p> <p>Пояснювати актуальні процеси у соціальній сфері та соціальному забезпеченні.</p> <p>Використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички у ході надання соціальної допомоги.</p> <p>Ефективно працювати як індивідуально, так і у складі міждисциплінарної команди фахівців</p> <p>Демонструвати уміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.</p> <p>Визначати психологічні особливості при роботі з різними верствами населення.</p> <p>Використовувати інформаційні технології у формуванні та розвитку системи соціального забезпечення.</p> <p>Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в однієї або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідки</p>	<p>усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, праві свобод людини і громадянина в Україні.</p>
---	--

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методичні аспекти людського розвитку

Тема 1. «Людський розвиток» як навчальна дисципліна і галузь наукових досліджень

1.1. Передумови виникнення концепції людського розвитку.

Передумови виникнення концепції людського розвитку. Етапи економічного розвитку. Передумови формування концепції людського розвитку. Сучасні наукові погляди на сутність людського капіталу. Хронологія формування концепції людського розвитку в міжнародних документах. Підходи до визначення поняття «людський розвиток»

1.2. Економічне зростання і людський розвиток в історії економічної думки.

Сутність економічного зростання. «Зростання» і «Розвиток»: відмінності понять. Взаємозв'язок теорій розвитку і концепції людського розвитку. Види економічного зростання поза людського розвитку.

1.3. Мета, завдання і предмет вивчення дисципліни «Людський розвиток».

Мета навчальної дисципліни. Основні задачі. Предмет навчальної дисципліни.

Тема 2. Сталий людський розвиток.

2.1. Особливості сталого розвитку.

Сутність концепції сталого розвитку. Характерні риси техногенного типу розвитку. Зв'язок концепції сталого розвитку з використанням різного роду ресурсів. Принципові загальні положення, характерні для концепцій сталого людського розвитку. Приклади неефективності державної політики. Заходи екологічної макроекономічної політики.

2.2. Цілі розвитку тисячоліття: виклики та досягнення.

Головні напрями Декларації тисячоліття. Глобальні цілі.

2.3. Засади справедливості та усталеності людського розвитку

Визначення пріоритетних Цілей сталого розвитку в Україні. Тест
Що ви знаєте про порятунок планети?

Тема 3. Теорія людського капіталу – економічна основа концепції людського розвитку.

3.1. Концепція людського капіталу.

Сутнісна людського капіталу. Складові людського капіталу. Класифікація людського капіталу. Активи підприємства. Різниця міжлюдським капіталом та фізичним капіталом. Загальні риси людського та фізичного капіталу. Відмінності між людським та фізичним капіталом. Особливості, які необхідно враховувати при формуванні й використанні людського капіталу

3.2. Інвестиції в людський капітал.

Сутність понять. Види інвестицій за ступенем матеріальності. Види інвестицій у людський капітал. Особливості інвестицій у людський капітал. Очікувана віддача від інвестицій в освіту складається з трьох груп доходів.

3.3. Методи економічної оцінки ефективності інвестування в людський капітал.

Економічний підхід до оцінки “витрати-вигоди”. Внутрішня норма віддачі. Метод точок Фішера для 2 проектів. Метод дисконтованого строку окупності (DPP) проекту. Метод індексу прибутковості (PI) проекту. Непрямі методи. Індекс людського капіталу: сутність, зміст, призначення, структура, розрахунок, інтерпретація

Тема 4. Індекс людського розвитку.

4.1. Сутність і структура індексу людського розвитку.

Сутність індексу людського розвитку. Розрахунок Індексу людського розвитку. Розрахунок Індексу людського розвитку (удосконалений ПРООН у 2010 році).

4.2. Методика розрахунку індексу людського розвитку та його складових.

Складові ІЛР та їх призначення. Обмеження ІЛР. Формула розрахунку Індексу людського розвитку. Субіндекс тривалості життя. 2. Субіндекс освіченості. Субіндекс гідного рівня життя.

4.3. Переваги і недоліки методики розрахунку індексу людського розвитку Програми розвитку Організації Об’єднаних Націй.

Індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням нерівності. Індекс багатомірного бідності. Індекс гендерної нерівності.

Тема 5. Індексу регіонального людського розвитку.

5.1. Національна методика вимірювання регіонального людського розвитку.

Індекс регіонального людського розвитку: сутність, складові. Відтворення населення. Соціальне становище. Комфортне життя. Добробут. Гідна праця. Освіта.

5.2. Динаміка індикаторів людського розвитку регіонів України.

5.3. Зарубіжні підходи до вимірювання людського розвитку на мезорівні.

Необхідність вдосконалення методики обрахування ІЛР ПРООН при застосуванні всередині країни. Необхідність вдосконалення методики обрахування ІЛР ПРООН при застосуванні всередині країни.

Змістовий модуль 2. Складові людського розвитку.

Тема 6. Управління ресурсом освіченості.

6.1. Здоров'я і довголіття як передумови і наслідок людського розвитку.

Чинники стану здоров'я людей. Три основні складові здоров'я. Субіндекс, що характеризує рівень здоров'я і довголіття.

6.2. Проблеми сучасного способу життя, що впливають на погіршення стану здоров'я населення.

Система охорони здоров'я. Оцінка фінансової ефективності функціонування системи охорони здоров'я. Розрахунок прямих та непрямих витрат. Порівняння витрат на заходи у сфері охорони здоров'я. Калькулятор життя.

6.3 Підвищення ролі профілактики захворюваності та смертності.

Загрози, що впливають на погіршення стану здоров'я населення. Підвищення ролі профілактики захворюваності і смертності в зв'язку зі зміною структури захворюваності і старінням населення.

Тема 7. Освіта, культура та інтелектуальний потенціал як чинники людського розвитку.

7.1. Освіта як передумова, чинник і результат людського розвитку.

Відмінність понять «освіта», навчання, професійна підготовка.

7.2. Особливості розвитку освіти в Україні.

Освітні рівні навчання в Україні згідно з чинним законодавством. Якісні зміни у характері соціального попиту на освіту. Мотиви попиту на освіту

7.3. Провідні стратегії розвитку освіти у різних регіонах світу.

Проблеми економічної ефективності освіти. Економічні вигоди від підвищення освітнього рівня

7.4. Концепція навчання упродовж життя.

Аналіз динаміки змін у професійно-кваліфікаційному складі населення. Зміни в динаміці показників освіти.

Тема 8. Економічне зростання, зайнятість і людський розвиток.

8.1. Продуктивна зайнятість – основна ланка між досягненням економічного зростання та ЛР.

Основними наслідками незбалансованого ринку праці. Повна зайнятість в економіці. Продуктивна (повноцінна) зайнятість. Найбільш важливі причини, які визначають роль зайнятості у людському розвитку.

8.2. Нові форми зайнятості.

Нові форми зайнятості: нестандартна, дистанційна, вторинна, позикова праця та інші. Технології позикової праці. Заходи зі згладжування загострених з появою нових форм зайнятості протиріч між економічною і соціальною ефективністю. NEET-молодь та причини поширення цього явища.

Тема 9. Рівень життя, нерівність і людський розвиток.

9.1. Поняття добробуту в концепції людського розвитку. Рівень життя і основні показники його вимірювання.

Соціальні стандарти. Рівень життя населення України. Економічна нерівність і можливості людського розвитку. Бідність як головна перешкода людському розвитку. Державна політика подолання бідності

9.2. Економічна нерівність і можливості людського розвитку. Вимірювання якості життя в Україні. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу.

Тема 10. Гендерний розвиток у контексті концепції людського розвитку

10.1. Гендерний розвиток як предмет дослідження та соціального управління.

Гендерна соціально-економічна нерівність. Гендерна диференціація. Гендерна рівність. Гендерна дискримінація. Гендерний розвиток.

10.2. Гендерна нерівність у людському розвитку.

Гендерна асиметрія. Індексу розвитку з урахуванням гендерного фактору. показником розширення можливостей жінок. Гендерні диспропорції у сфері прийняття рішень.

10.3. Чоловіки і жінки на ринку праці: нерівність соціальних можливостей – різні економічні результати. Динаміка показників гендерного розвитку на ринку праці.

10.4. Соціальна політика рівних можливостей.

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань

Назва теми та завдання	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Міні-дискусія «Розвиток концепції розширення людських можливостей».

Тема 2. Завдання 2.	Семінарське заняття: Способи поширення ПРООН ідеї і практики людського розвитку. Кейс-стаді за темою лекції.
Тема 3. Завдання 3.	Вирішення задач з ефективності вкладення інвестицій в людський капітал. Вирішення задач з ефективності вкладення інвестицій в людський капітал. Проведення експрес-опитування.
Тема 4. Завдання 4.	Вирішення завдань з розрахунку індексу людського розвитку (а також інших індексів з сімейства показників, які вимірюють людський розвиток у різних його аспектах) для окремих країн світу.
Тема 5. Завдання 5.	Вирішення завдань з розрахунку індексу людського розвитку регіонів України.
Тема 6. Завдання 6.	Міні-дискусія на тему «Здоров'я і тривалість життя в контексті людського розвитку».
Тема 7. Завдання 7.	Презентація на тему «Системи освіти різних країн світу».
Тема 8. Завдання 8.	Міні-дискусія на тему «Економічне зростання, зайнятість і людський розвиток».
Тема 9. Завдання 9.	Кейс-стаді за темою лекції. Ділова гра за темою лекції.
Тема 10. Завдання 10.	Виконання індивідуального завдання.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл.3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
Тема 1 - 10	Вивчення лекційного матеріалу
Тема 1 - 10	Підготовка до практичних занять
Тема 1 - 9	Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань
Тема 3,7	Підготовка до семінару
Тема 5, 10	Підготовка до контрольних робіт

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та / або лабораторних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1, 2, 4, 7, 9), проблемна лекція (Тема 3, 5, 8), лекція-діалог (Тема 6, 10)).

Наочні (демонстрація (Тема 1-10)).

Практичні (практична робота (Тема 1 - 10), семінар (Тема 3,7), ділові ігри (Тема 9)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

Формою семестрового контролю є залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти отримати залік – 60 балів.

Підсумковий контроль здійснюється у вигляді семестрового контролю.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку. Залікова оцінка визначається шляхом сумування балів за всі види поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи під час поточного контролю: Індивідуальні навчально-дослідні завдання (68 балів), письмова контрольна робота (20 балів), ділова гра (6 балів), доповідь з презентацією (6 балів).

Семестровий контроль: Залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Грішнова О. А. Людський розвиток : навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2006. 308 с.
2. Економіка праці [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Г. В. Назарова, Х. Ф. Агавердієва, Н. В. Аграмакова [та ін.] ; за заг. ред. Г. В. Назарової. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 330 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/22471>
3. Назарова Г. В. Визначальні характеристики сучасних підприємницьких структур / Г. В. Назарова // Економіка та бізнес-інновації: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, д.е.н., проф. О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2023. Розділ 2.4. С. 78 – 86. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29309>
4. Тимошенко Л. М., Сардак С. Е., Більська О. В. Людський розвиток: навч. посіб. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2010. 107 с.

Додаткова

5. Лаптев В. І. Теорія і практика формування проблемно-орієнтованої системи управління та розвитку людських ресурсів : монографія / В. І. Лаптев. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2018. 354 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28084>
6. Лібанова Е. М. Людський розвиток в Україні. Оцінка та прогноз рівня життя населення: кол. моногр. НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи. Київ, 2019. 270 с.
7. Черенько Л.М. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності: монографія. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2021. 423 с.

Інформаційні ресурси

8. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи Національної академії наук України. URL: <http://www.idss.org.ua/>.
10. Національна доповідь про людський розвиток. Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної

академії наук України. URL: <https://idss.org.ua/index>.

11. Про програму розвитку ООН в Україні URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/aboutus.html>.

12. Реєстр наукових фахових видань України. URL: <http://nfv.ukrintei.ua/>.

13. Регіональний людський розвиток. Статистичний бюлетень Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/Arch_rir_zb.htm (дата звернення: 18.02.2018).

14. Репозитарій Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/>.

15. Розрахунок індексу регіонального людського розвитку Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/derzhavna-rehional-na-olityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rozrahunok-indeksu-regionalnogo-lyudskogo-rozvitku-za-2017-rik/>.

16. Сайт персональних навчальних систем Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. URL: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=10181>

17. Харківська державна наукова бібліотека ім В.Г. Короленка. URL: <https://korolenko.kharkov.com/>.

18. UNDP. Human Development Reports. URL: <http://hdr.undp.org/en>.